

Олександр М. Карамушка

## ЗБАЛАНСОВАНА ІННОВАЦІЙНА ПІДТРИМКА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ НАСІННЄВИХ ПІДПРИЄМСТВ

*У статті розглянуто особливості збалансованої інноваційної підтримки підвищення ефективності використання капіталу насіннєвих підприємств. Оцінено вплив біологічних, технічних, технологічних, хімічних, економічних, управлінських і маркетингових інновацій на різні види капіталу. Запропоновано систему комплексного оцінювання ефективності його використання насіннєвими підприємствами.*

*Ключові слова:* насіннєві підприємства, матеріальний і нематеріальний види капіталу, виробничі, продуктові й управлінські інновації.

*Рис. 1. Літ. 11.*

Александр Н. Карамушка

## СБАЛАНСИРОВАННАЯ ИННОВАЦИОННАЯ ПОДДЕРЖКА ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КАПИТАЛА СЕМЕНОВОДЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

*В статье рассмотрены особенности сбалансированной инновационной поддержки повышения эффективности использования капитала семеноводческих предприятий. Оценено влияние биологических, технических, технологических, химических, экономических, управленческих и маркетинговых инноваций на разные виды капитала. Предложена система комплексной оценки эффективности его использования семеноводческими предприятиями.*

*Ключевые слова:* семеноводческие предприятия, материальный и нематериальный виды капитала, производственные, продуктовые и управленческие инновации.

Oleksandr M. Karamushka<sup>1</sup>

## BALANCED INNOVATIVE SUPPORT FOR INCREASING CAPITAL EFFICIENCY IN SEED ENTERPRISES PERFORMANCE

*The paper analyses the specific features of balanced innovative support for increasing capital efficiency in seed production. Impact of biological, technical, technological, chemical, economic, managerial and marketing innovations on different types of capital has been evaluated. A system of integrated efficiency assessment in seed production is offered.*

*Keywords:* seed enterprises, tangible and intangible assets, product and management innovations.

**Постановка проблеми.** Проблема забезпечення стабільності і підвищення ефективності виробництва є однією з ключових у національній аграрній економіці. Головні пріоритети розвитку зернопродуктового підкомплексу на найближчий період — забезпечення нарощування виробництва високоякісного зерна, стримування негативних процесів, що спостерігаються у сфері реалізації та просування товару до споживача, нарощування експортного потенціалу як зернової, так і зернопереробної галузей. Головною рушійною силою у цьому питанні є насінництво зернових колосових культур.

Середньорічна ємність ринку насіння зернових колосових в Україні складає 2,8–3,0 млн. т, зокрема, озимі зернові — 1,8 млн. т (пшениця — 1,5 млн. т),

<sup>1</sup> Dnipropetrovsk State Agrarian University, Ukraine.

ярі зернові – 1,2 млн. т (ярий ячмінь 0,7–0,8 млн. т) [5]. Забезпечення основних вітчизняних виробників власним насінням складає у Дніпропетровській області – 90–95%, Донецькій області – 48–50%, Запорізькій області – 75%, Миколаївській області – 45–48% [5; 7]. Така динаміка в сукупності з високими цінами на насіння призводить того, що зерновиробники-товарники проводять посівну кампанію насінням нижчих репродукцій. Як наслідок, відбувається зниження врожайності зернових колосових культур і зменшення рівня рентабельності зерновиробництва в цілому.

За підрахунками Державної інспекції сільського господарства в Дніпропетровській області близько 10% площ засівають сортами зареєстрованими 15 і більше років тому, 77% – сортами, що були занесені до Державного реєстру сортів рослин більше 5 років тому [5; 7]. Своєчасна сортозаміна і постійне оновлення сортового складу потребують нагальної уваги з боку аграріїв, для чого необхідне максимально ефективне використання всіх складових капіталу насінневих підприємств.

У сучасних реаліях господарювання все більшої вагомості набувають питання прискорення інноваційного розвитку аграрних підприємств, від успішності якого значною мірою залежить якнайшвидше подолання кризових явищ і відновлення конкурентоспроможності виробників насіння. Тому збалансована інноваційна підтримка підвищення ефективності використання капіталу насінневих підприємств є одним з тих небагатьох напрямків, актуальність якого не піддається сумніву.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблемам інноваційного розвитку аграрного сектору економіки приділено увагу у фундаментальних дослідженнях Н.К. Васильєвої [2], О.І. Дація [4], Л.І. Курило [8], Т.М. Лозинської [6], П.М. Макаренка [6], П.Т. Саблука [8], О.Г. Шпикуляк [8] та інших вчених. Проте питання збалансованої інноваційної підтримки ефективності використання капіталу саме насінневих підприємств потребує додаткового вивчення.

**Метою дослідження** є визначення основних видів капіталу насінневих підприємств та обґрунтування інновацій, що застосовуються в їхній діяльності та дозволяють збалансувати реалізацію ресурсного потенціалу вітчизняного насінництва.

**Основні результати досліджень.** Усю сукупність процесів, що відбуваються з капіталом на підприємстві, можна умовно поділити на дві групи – традиційні та інноваційні. Традиційні процеси характеризують звичайне функціонування капіталу, а інноваційні – розвиток на якісно новому рівні. Відповідно, інноваційні процеси у ринкових умовах господарювання насінневих підприємств мають вирішальне значення для їх розвитку [11, 106–111].

Використання інновацій у роботі насінневих підприємств з виробництва зернових колосових культур сприяє збільшенню обсягів продажу насіння, зниженню собівартості продукції, підвищенню рівня рентабельності, зростанню інвестиційної привабливості та інших виробничо-фінансових показників діяльності насінневого підприємства [3, 155].

У процесі виробництва якісного насіння зернових колосових культур задіяні дві групи капіталу:

I. Матеріальний (основний і оборотний).

II. Нематеріальний (соціальний, інформаційний, людський та інтелектуальний).

Діяльність насінневих підприємств передбачає застосування 7 типів інновацій: біологічних, технічних, технологічних, хімічних, економічних, маркетингових та інновацій у менеджменті [1]. Кожен тип інновацій пов'язаний з підтримкою певного виду капіталу:

1. Основний капітал – це основні засоби виробництва якісного насіння. Інновації (технічні, технологічні і економічні) спрямовані на придбання і застосування енерго- та ресурсозберігаючої техніки й технологій, запровадження систем планування і контролінгу процесу виробництва якісного насіння відповідно до міжнародних стандартів.

2. Оборотний капітал складається із засобів виробництва. Інновації (технологічні, хімічні, біологічні й економічні), які впливають на даний вид капіталу, охоплюють застосування сучасних технологій підживлення, запровадження передових засобів хімічного захисту і догляду за насінневими посівами, збалансоване використання високоякісних інтенсивних і напівінтенсивних районуваних сортів зернових колосових культур.

3. Інтелектуальний капітал – це сукупність інтелектуальних ресурсів підприємства, що включають ліцензії на вирощування насіння, логотипи, торговельні марки підприємства тощо. Специфіка даного капіталу зумовлює обов'язкове використання ліцензованого насіння, патентів, техніки і технологій, тому покращувальні інновації (технічного, технологічного, хімічного і біологічного характеру) будуть спрямовані, насамперед, на вдосконалення використання зазначених складових інтелектуального капіталу.

4. Інформаційний капітал складають інформаційні ресурси і технології, які використовує насіннєве підприємство в процесі своєї діяльності [11, 93–96]. Інновації (технологічні, біологічні, економічні та маркетингові) забезпечують вдосконалення процесу управління інформаційними потоками насіннєвого підприємства: нематеріальними активами, відносинами з клієнтами, використанням власних технологічних розробок, ноу-хау тощо.

5. Людський капітал – це сукупність вмінь, навичок і кваліфікаційна складова трудових ресурсів підприємства. Покращувальні інновації (технічні, технологічні, хімічні, біологічні та інновації у менеджменті) спрямовані на управління розвитком персоналу, підтримання належної кваліфікації і підвищення її у разі необхідності. Людський капітал виступає одним з важливих елементів при впровадженні продуктово-виробничих інноваційних розробок в межах усього підприємства, адже висококваліфікований працівник потребує меншого часу і сил при роботі з сучасною технікою і технологією.

6. Соціальний капітал складає всю сукупність клієнтської бази насіннєвого підприємства. Інновації (біологічного, економічного та маркетингового характеру), пов'язані з даною групою капіталу, спрямовані на покращення збутової політики підприємства. Комплексне використання цінових і нецінових механізмів з числа маркетингових інновацій дозволяє підприємству зберегти власну клієнтську базу і розширити ринки збуту власного насіння зернових колосових культур, отриманого із застосуванням задіяних біологічних інновацій.

Оцінювати реалізацію потенціалу використання кожного виду капіталу необхідно в комплексі, проаналізувавши відповідні показники фондоємності і фондovіддачі, продуктивності праці та рівня кваліфікації співробітників, частини від валового продажу на ринку насіння, рівня автоматизації, рівня освоєння і витрат на НДДКР порівняно з передовими виробниками насінневої галузі. На регіональному рівні, за даними Державної інспекції сільського господарства і Департаменту агропромислового комплексу та розвитку сільських територій Дніпропетровської ОДА, встановлено, що ефективність використання різних видів капіталу в середньому на насінневих підприємствах області коливається в межах від 60 до 80% (рис. 1). Кожен вид капіталу має від 20 до 40% резерву.

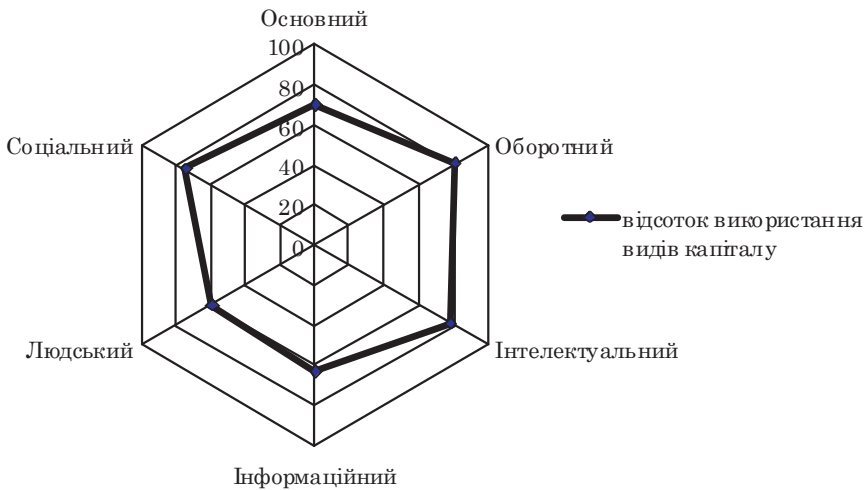


Рис. 1. Комплексне оцінювання ефективності використання капіталу насінневих підприємств, побудовано за [5; 7; 9; 10]

Резервами підвищення ефективності використання капіталу, які допоможуть оптимізувати роботу насінневого підприємства, є:

- для основного капіталу – застосування технічних засобів згідно з встановленими техніко-технологічними характеристиками, робота на даному обладнанні працівників з відповідною кваліфікацією;
- для оборотного капіталу – дотримання технологій висіву насіння, внесення оптимальних норм добрив і засобів захисту рослин;
- для інтелектуального капіталу – вдосконалення використання ліцензій, впровадження контролінгу за нематеріальними активами;
- для інформаційного капіталу – розробка і ширше застосування комп'ютерних заходів та Інтернет-технологій, технологічних прийомів і ноу-хау, які будуть враховувати агротехнічні, кліматичні й економічні особливості конкретного насінневого підприємства;
- для людського капіталу – підвищення кваліфікації працівників, залучення спеціалістів із зовні, проведення тренінгів, семінарів, направлення робітників на навчання, підвищення мотивації праці і стимулювання розвитку працівників;

- для соціального капіталу – розширення ринків збуту, зокрема регулярна реалізація насіння до державного резервного насінневого фонду.

На підставі визначеного відсотка використання видів капіталу здійснюється перерозподіл вільних грошових потоків (рис. 1). Швидкість підвищення ефективності використання капіталу має бути більшою у тих сегментах, які мають найнижчі показники. Зокрема, на Дніпропетровщині слід зосередити увагу на інформаційному і людському капіталі. Комплексне збалансоване використання всіх типів інновацій дасть змогу повніше реалізувати ресурсний потенціал насінневого підприємства та зміцнити його конкурентні ринкові позиції.

#### **Висновки:**

1. В умовах кризи необхідне максимальне застосування і матеріального (основного й оборотного), і нематеріального (інтелектуального, інформаційного, людського і соціального) видів капіталу. Використання біологічних, технічних, технологічних, хімічних, економічних, маркетингових інновацій та інновацій у менеджменті насінневими підприємствами дозволяє збільшити обсягів продажу насіння, знизити собівартість продукції, підвищити рівень рентабельності та покращити інвестиційну привабливість насінневого підприємства.

2. Ефективність використання капіталу насінневими підприємствами коливається від 60 до 80%. Підвищення ефективності використання капіталу потребує комплексної збалансованої інноваційної підтримки, що дозволить в повній мірі реалізувати потенціал насінневого підприємства.

3. Подальші наукові дослідження за розглянутою проблематикою будуть присвячені розробці механізмів впровадження збалансованої інноваційної підтримки насінневих підприємств з виробництва зернових колосових культур, а також обґрунтуванню інвестиційних проектів реалізації інноваційної модернізації вітчизняного насінництва.

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV // zakon.rada.gov.ua.
2. Васильєва Н.К. Математичні моделі інноваційного розвитку в аграрній економіці: Монографія. – Д: РВВ ДДАУ, 2007. – 348 с.
3. Витвицька О.Д. Передумови розвитку інноваційного потенціалу // Економіка АПК.– 2010.– №11. – С. 151–155.
4. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України: Монографія. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 428 с.
5. Звітна документація // Державна інспекція сільського господарства України // disgu.gov.ua.
6. Лозинська Т.М., Латинін М.А., Макаренко П.М. Інноваційні аспекти управління підприємствами аграрної сфери: Монографія. – Полтава: ПДАА, 2011. – 171 с.
7. Публікації // Міністерство аграрної політики України // minagro.gov.ua.
8. Саблук П.Т., Шпикуляк О.Г., Курило Л.І. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект: Монографія. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 706 с.
9. Статистика сільського господарства та навколишнього середовища // Державний комітет статистики України // ukrstat.gov.ua.
10. Статистична інформація // Головне управління статистики у Дніпропетровській області // dnepstat.gov.ua.
11. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / За ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 218 с.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2013.